«Biserica Covreștilor» și fascinantul Joc al Ursului – un monument istoric horezean vechi de două secole

Prof. dr.
Florin Epure

După ce ai părăsit centrul Horezului și începi să urci Dealul Olarilor ca să ajungi la vatra celebrilor ceramiști horezeni, nu poți să nu remarci un frumos lăcaș de cult închinat Sfântului Ierarh Vasile cel Mare, Sfinților Voievozi Mihail și Gavriil și Sfinților Împărați Constantin și Elena. Bisericuța, numită a „Covreștilor", a fost zidită de boierii Ion Stanciu Covrea și Ion Dincă Bălănescu, cu soțiile lor, Maria și Păuna, în urmă cu două veacuri[1], din cărămidă și piatră de râu, în formă de corabie cu o singură turlă, pe temelia altei biserici mai vechi din lemn, din secolul al XVIII-lea. Numele meșterilor zidari care au osârduit la această biserică a rămas să fie știut doar de Bunul Dumnezeu.

Mahalaua Covrești (Horezu) număra, la anul 1845, 64 de familii[2]. Biserica „Sfântul Vasile" din „cătunul Ogrezani (Covrești)" apare menționată în *Anuarul* din anul 1909, fiind trecută la categoria B – „Parohii rurale" ale Eparhiei Râmnicului Noului-Severin. Parohia Târgu Horezu, în care era inclusă și biserica „Sfântul Vasile", avea în acel an 319 familii și 1595 de „suflete". La anul 1895 s-au făcut lucrări de reparații (la 1869 arsese acoperișul) și a fost închis pridvorul. Biserica avea mici moșii moștenești donate de D. Ogrezeanu și Avram Cafenda („70 de lei venit anual"). Preotul care slujea, la acea vreme, era Dumitru Simionescu[3].

La anul 1925, biserica din satul Covrești făcea parte din Parohia Hurez, comuna Târgu-Hurez, construită din zid la anul 1826. Aici slujea preotul suplinitor Matei Aureliu[4]. În perioada interbelică, biserica deținea, printre alte obiecte de cult, vase de cositor, o pereche de paftale de cositor, trei perechi odăjdii și două cădelnițe[5].

1 Ion Popescu-Cilieni înaintează data de 1 ianuarie 1824 pentru ctitorirea bisericii (v. *Biserici, târguri și sate din jud. Vâlcea*, 1941, p. 54); un document statistic indică anul 1826 (*Anuarul* din anul 1909); iar în textul pisaniei este trecută data: „iunie 1826". Anul 1826 este indicat și de P.S. Athanasie Mironescu (v. *Istoricul Eparhiei Râmnicului*, 1906, p. 676). Înaintea acestei zidiri a existat o bisericuță mai veche, din lemn, ridicată la anul 1807.

2 Dinică Ciobotea, „De la Huhurezi, la Hurezi", în *Mărturii*, Râmnicu Vâlcea, 1 septembrie 1990, p. 14.

3 *Anuarul* din anul 1909, Tipografia cărților bisericești, București, 1909, pp. 231-232.

4 Vartolomeu Stănescu, episcopul Râmnicului, *Anuarul Eparhiei Râmnicului Noului-Severin pe anii 1921–1925*, Tipografiile Române Unite, București, 1925, p. 504.

5 Ion Popescu-Cilieni, *Biserici, târguri și sate din jud. Vâlcea*, Ed. Ramuri, Craiova, 1941, p. 54.

Pictura lăcașului a fost realizată în frescă și în tempera, în stilul erminiei bizantine. Mâna plină de har a zugravului „Ilie ot Teiuș" a așternut, pe lângă temele religioase, o scenă rară, aflată în exterior, spre turnul-clopotniță: „Jocul Ursului", pe care o mai întâlnim la biserica fostului Schit Teiușu, Bunești (1735), sau la biserica de la Bârsești, Mihăești. În jurul ursului sunt pictați țiganii ursari, care, după cum se știe, intonau la instrumentele lor o melodie brută, sincopată, care să justifice mișcările greoaie ale urșilor aduși prin târguri, legați în lanțuri. Această melodie tânguită a țiganilor ursari era, deci, una primitivă, cu rădăcini străvechi, regăsită, probabil, în melosul migratorilor turanici.

Tot pe exteriorul bisericii, în registrul de deasupra scenei „Jocului Ursului", sub streașină, a fost imortalizată o horă în care sunt prinse patru femei, iar lângă ele se află un taraf format din trei lăutari (unul cu vioara, cu arcușul în formă de arc, altul cu un instrument de suflat, cu o curbură neobișnuită în formă de S, iar celălalt, se pare, că ține în mâini o tobă). Este posibil să provină de la o scenă des întâlnită: „Nunta din Cana Galileii" (așa cum o vedem reprezentată și la biserica din Coasta, comuna Păușești Măglași). Numele pictorului „Ilie zug[rav]" și data realizării picturii, „se[ptembrie] 1826", sunt inscripționate la picioarele unuia dintre muzicanți.

Medicul și etnograful Charles Laugier, vorbind despre obiceiurile din Oltenia și descriind „Vasilca", spune: „lăutarii cântă cântecul Vasilcăi, acompaniindu-le cu vioara și cu muscalul", iar într-un alt loc, referindu-se la clacă, precizează: „înaintea clăcașilor cântă lăutarul cântece din vioară"[6].

În stânga acestui desen se află o reprezentare heraldică: un medalion, timbrat de o coroană, în care apare capul de bour ținând un buzdugan drept sceptru încrucișat cu o spadă, cu o stea în șase colțuri între coarne, care amintește de stema Moldovei (analogie cu stema moldavă din vremea domniei lui Ioniță Sandu Sturdza). Medalionul este flancat de steaguri și susținut de un leu rampant.

Asemănător „Bisericii olarilor" de la Bălănești, la Covrești tabloul de la intrarea în biserică este completat de figura unchiașului istovit de muncă și de bătrânețe care a chemat Moartea: „Oh, Moarte unde ești să mă iei, că nu mai poci?". „Iacătă-mă, unchiașule, am venit, dacă m-ai chemat!", a zis Moartea. Bătrânul s-a speriat de hidoasa înfățișare și a răspuns hâtru: „Te-am chemat să mă ajuți să ridic această sarcină cu lemne!". Acest simbol pictat are menirea să le amintească oamenilor că sunt muritori și că, în consecință, întreruperea trecerii prin viață poate interveni oricând și din orice, de aici și acele unelte, specifice universului rural, care pot pune punct oricând vieții. Mai poate să fie și o pildă, aceea că omul trebuie să își

6 Vasile Tomescu, *Musica daco-română*, tom 1, Ed. Muzicală, București, 1978, p. 156.

trăiască viața așa cum i-a fost lăsată de Dumnezeu și să nu invoce Moartea înainte de vremea sortită.

În pridvorul bisericii te întâmpină scena *Judecății de Apoi*: *Iadul*, cu *Leviathanul*, monstrul biblic care slobozește din gură râul de foc în care sunt aruncați păcătoșii după moarte, aidoma picturii murale brâncovenești de la Hurezi.

Ilie zugravul și ceilalți meșteri ai „școlii" de la Teiuș au fost cei mai populari pictori din această zonă, fiind considerați unii dintre cei mai valoroși artiști ai acelei perioade. Ei au mai înfrumusețat cu picturi și bisericile mănăstirilor Iezer și Jgheaburi, apoi ale bisericilor „Sfântul Nicolae" Coasta din Păușești Măglași, „Sfântul Nicolae" Negreni și „Sfântul Nicolae" Bârsești, de la Mihăești și alte lăcașuri din Oltenia.

La proscomidie era un pomelnic, scris la anul ctitoririi bisericii (1826), dar care nu s-a mai păstrat (se mai distingeau un „[...]monah" și, în partea din dreapta a ferestrei, un „[...]Nicolae".

Icoanele de lemn, datate la anul 1787 (1. Sfântul Constantin, Sfântul Ioan Botezătorul și Sfântul Nicolae, pictată de Ruca popa Ion zugrav; 2. Maica Domnului și Sfântul Ioan, pictată de Popa Tudor; 3. Maica Domnului cu Iisus, între Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil, realizată de popa Ioan zugrav; 4. Soborul Sfinților Îngeri și Sfântul Gheorghe, pictată de Popa Ioan zugrav), ne arată că au aparținut unui lăcaș mai vechi, ridicat pe același loc cu biserica de astăzi.

„Bisericuța Covreștilor" a fost introdusă în *Lista Monumentelor Istorice* încă din anul 1991, de către Ministerul Culturii, la propunerea specialiștilor de la Oficiul Județean de Patrimoniu Cultural Național Vâlcea din cadrul Muzeului Județean Vâlcea[7].

Deasupra ușilor de la intrare, pe o lespede de piatră, se află scrisă, cu litere chirilice, pisania cu următorul text: „Cu ajutoriu lui Dumnezeu s-au zidit această sfântă biserică cu toată osteniala dumnialor: boiari Stanciu Covria, Mariia, Dincă Bălănescu, Păuna, unde se prăznuiește hramul Sfinților Voievozi, Mihail și Gavriil, Vasile cel Mare, Sfinții Împărați Constantin și Elina, în zilele Pria Înălțatului Domnu Grigore Dumitriu Voievod, cu blagoslovenia Episcopu nostru Neofitu; ajutorași: Dumitru, Niță, Ionițe, Bălașa, Ion, Ioana, Stanca, Ion, Ștefan, Ilinca, Pătru, Niculae, Stan, Costandina, Dumitru, Ion, Păuna, Gligore; 1826 iun[ie]"[8].

Cu ocazia reparațiilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a fost montată o nouă pisanie, cu litere latine: „Această sfântă biserică s-au re-

7 Este un obiectiv de patrimoniu cultural de categoria B, de importanță locală și regională, clasat în *Lista Monumentelor Istorice din România* încă din anul 1991 (cod 39B0183) și care apare în cea mai recentă evidență a Ministerului Culturii (2015), cu codul: VL-II-m-B-09788.

8 *Inscripții medievale și din epoca modernă a României. Județul istoric Vâlcea (sec. XIV–1848)*, coordonator Constantin Bălan, Ed. Academiei Române, București, 2005, p. 512.

parat cu blagoslovenia Prea Sfinției Sale D. D. Iosif al Râmnicului Noul Severin de ctitorii și anume: 1. Pr. Toma Romcescu, slujitor acestei biserici. 2. Barbu Dumitru, Covrea Ion, Constandin Ogrăzanu, Ion Povigăgeanu, Ion Kojoeanu, Tache Giura, Gheorghe Drumeș, Gheorghe Cazacu, Constantin Hangiu, Gheorghe Burtică, Mihai Abagiu, Ion Vasile, Ion Trăițoiu, Maria Stanca, Constandin Țambrea, Gheorghe Brat, Dumitru Brat, Mihai Țambrea, Ion Țambrea, Constandin Glăvan, Ion Ogrăzanu, Alexandru Nedescu, Gheorghe Hangiu 1886, August 13".

În curtea bisericii se află și cimitirul enoriașilor care aparțin acestei biserici (printre ei își odihnesc somnul veșnic și străbunii mei: familiile Cazacu din Milostea și Negoiță din Bârzoteni).

În arhiva fostului OJPCN, aflat la Direcția Județeană pentru Cultură Vâlcea, se află inventarul bisericii Covrești, întocmit în anul 1972, de preotul paroh de la acea vreme, Constantin Lupescu. Conform acestui document, parohia deținea un teren, primit ca donație din vechime, pe care s-a ridicat lăcașul, cu o suprafață de 132 m^2 și un teren pentru cimitir de 1068 m^2. De asemenea, biserica mai deținea zece Minee din anul 1852, 13 icoane, un clopot cu inscripție, donat de Maria și Hristache Miron, la 29 aprilie 1911, candelabru donat de „Gh[eorghe] Negoiță în anul 1930", obiecte de cult și alte cărți[9].

Biserica „Sfântul Vasile" de la Horezu se află în curs de restaurare și consolidare a zidurilor și a picturii în frescă.

Monumentul istoric de la Covrești, înălțat de boierii și țăranii horezeni, la câțiva ani după ridicarea poporului obidit sub stindardul lui Tudor din Vladimiri, constituie o mărturie vie a credinței creștine dar și o capodoperă a artei de la începutul veacului al XIX-lea.

9 Arhiva Direcției Județene pentru Cultură Vâlcea (în continuare *DJCV*), *Oficiul Județean al Patrimoniului Cultural Național (OJPCN)*, dosar nr. 3, cuprinzând *clasificarea și catalogarea bunurilor mobile și imobile la data de 1 aprilie 1972, B: Parohia Târgu Horezu*, II, dosar nr. III, f. 233.